

5.9. Добровольська А.Б. Парламентські вибори 2019 р. в Республіці Молдова: формування коаліції та результати роботи нового уряду

У результаті виборів, що відбулися в Молдові 24 лютого 2019 р., владна Демократична партія Молдови (ДПМ), яку на той час очолював В. Плахотнюк, здобула 30 депутатських мандатів (отримавши найменшу, з трійки лідерів, які потрапили в парламент, кількість голосів за партійними списками – 23,62%).

ДПМ позиціонує себе як соціал-демократична (соціал-демократія, соціал-лібералізм, пряма демократія) партія євроатлантичної спрямованості. Лідера партії – В. Плахотнюка, статки якого прирівнюються до олігархічних, вважали людиною, яка впливає на ситуацію в Молдові не тільки через те, що його партія очолювала уряд, а й через спроможність визначати рішення основних інституцій в країні. ДПМ фактично були підпорядковані уряд, парламент, правоохоронні установи тощо. Прокуратура, поліція, антикорупційне бюро, судова система включно із Верховним та Конституційним судом – усі ці інституції контролювалися ставлениками ДПМ. Як зазначають молдовські експерти, підконтрольною була і місцева влада – 90% мерів входили до Демпартії, хоча на момент обрання більшість із них були позапартійними або йшли на вибори від інших партій. Вважається, що ДПМ неформально контролювала у парламенті ще 10 мандатів – трьох «незалежних» і сім депутатів популістської партії «ШОР» (політична платформа – лівий соціал-лібералізм), яка отримала незначну, але достатню для входження в парламент, підтримку виборців (7 мандатів, 8,32% голосів за партійними списками).

Декларативно проєвропейська і антиросійська Демпартія протягом останньої парламентської каденції успішно доводила, що вона – єдина сила, яка здатна зупинити В. Пугіна у Молдові, завдяки чому користувалася підтримкою західних політиків. У США декілька років поспіль закривали очі на усі вади молдовської політики, підтримуючи лідерів Демократичної партії. Однак згодом, з огляду на широке застосування з боку ДПМ інструментів, що суперечать демократичним практикам, у неї виникли значні проблеми у відносинах з ЄС. Участь ДПМ у корупційних скандалах, а також застосування неконституційних методів впливу на опозицію призвели до того, що у 2018 р. (після скасування виборів мера Кишинєва, на яких переміг опозиціонер) Єврокомісія зупинила виділення Молдові 100 млн. євро допомоги, а Європарламент пригрозив ініціювати персональні санкції.

Зміна виборчої системи з партійної на змішану, яку ініціювала ДПМ, дещо підвищила її шанси на виборах 2019 р. Демократична партія, активно застосовуючи адмінресурс, здобула 30 (13 за партійними списками і 17 в одномандатних округах) депутатських крісел (на виборах 2014 р. – 19); із прибічниками – 40, однак цих мандатів не вистачило для створення більшості.

Формальним переможцем парламентських перегонів виявилася Партія соціалістів Республіки Молдова, яку раніше очолював чинний президент Молдови І. Додон – вона отримала 35 депутат-

ських мандатів (18 за партійними списками і 17 в одномандатних округах; 31,15% здобутих за партійними списками голосів).

Основною ідеологією ПСРМ є соціалізм, лівий націоналізм і євразійська орієнтація. Хоча проросійська спрямованість соціалістів не є абсолютною, їх симпатії до Кремля більш ніж очевидні – ПСРМ позиціонує як офіційного партнера путінської «Єдиної Росії». Фактичним лідером ПСРМ залишається Президент Молдови І. Додон – найбільш лояльний Путіну президент на пострадянському просторі.

Для чинного президента наявність парламентської сили, яка просуває заявлений ним курс, в умовах відсутності інших юридичних важелів впливу на реальну політику держави, стала життєво необхідною умовою, оскільки впродовж останньої парламентської каденції, підконтрольний В. Плахотнюку Конституційний суд вилучив у президента Молдови більшість його повноважень (у результаті серії ініційованих Демпартією законодавчих поправок владні ресурси перерозподілились на користь уряду). На початок 2019 р. І. Додон не міг ветувати закони, розпускати парламент, блокувати призначення уряду. Відповідно, можливість утворити парламентську більшість мала стати тим чинником, який би дозволив посилити вплив президента на ситуацію в країні.

Найменшу кількість депутатських мандатів з трійки лідерів, які потрапили в парламент, отримав утворений двома партіями зі спільними ідеологічними платформами (соціальний лібералізм), опозиційний до владної ДПМ, блок АСУМ на чолі з колишнім міністром освіти М. Санду. Блок АСУМ є правоцентристським політичним утворенням, яке просуває доктрину соціального лібералізму, ратує за демократичні цінності та повну інтеграцію Республіки Молдова в ЄС. У 2019 р. М. Санду (партія «Дія та солідарність») та її соратник – лідер протестів А. Нестасе (партія «Платформа Гідність і правда») уперше йшли на вибори єдиним блоком з гаслами проєвропейських реформ і деолігархізації та здобули 26 депутатських мандатів (14 за партійними списками та 12 в одномандатних округах; 26,84% голосів за партійними списками).

Зважаючи на те, що у результаті виборів 2019 р. жодна з політичних сил не змогла отримати вирішальної більшості голосів, достатньої для формування уряду, новобраний парламент виявився недієздатним. Відповідно, наступним необхідним кроком стало формування коаліції.

Лівій та правій опозиційним силам, якими є ПСРМ і АСУМ, вкрай складно було знайти спільну платформу, яка б дозволила утворити більшість. Оскільки на адресу партії В. Плахотнюка лу-

нали звинувачення в корупції, зловживаннях, політичному тиску і т.п., вона була небажаним партнером як для АСУМ, так і для соціалістів. Неспроможність новообраного парламенту сформулювати коаліцію призвела до виникнення урядової кризи. Внутрішньополітична невизначеність затягнулася, поставивши питання про проведення дострокових виборів, наслідком яких, вірогідно, став би схожий результат – три політичні сили, жодна з яких не матиме одноосібної більшості.

Шанси створити коаліцію з'явилися після тривалих коаліційних перемовин, лише на початку червня. Напередодні закінчення строку, відведеного чинним законодавством на формування уряду (за Конституцією РМ – три місяці після оголошення результатів парламентських виборів), до Молдови з Брюсселя прибув єврокомісар Й. Хан, з Москви – віце-прем'єр Д. Козак, з Вашингтона – керівник бюро з питань Східної Європи Держдепартаменту Б. Фреден. Після втручання зовнішніх сил, виник проект коаліції двох опозиційних до ДПМ політутворень – проросійської лівої ПСРМ і прозахідного правого блоку АСУМ. Ідея полягала в тому, щоб створити технічну, тимчасову коаліцію, яка мала б на меті «деолігархізацію» Молдови і позбавлення В. Плахотнюка впливу на судову і правоохоронну системи.

Заради створення коаліції Соцпартія погодилася віддати блоку АСУМ посаду прем'єра та міністрів, які займаються питаннями соціальної та економічної політики. Однак, праві партії наполягли на тому, щоб виключно вони відповідали за виконавчу владу в країні. Затвердження складу Кабміну і церемонія приведення його до присяги пройшли 8 червня 2019 р. Уряд Молдови очолила лідер АСУМ – М. Санду, кандидатуру якої запропонував президент І. Додон. Перед цим депутати молдовського парламенту обрали спікером голову ПСРМ – З. Гречану.

Оскільки у ході розподілу повноважень посади прем'єр-міністра, одного з віце-прем'єрів, міністра внутрішніх справ і міністра закордонних справ відійшли партіям, які позиціонують себе як проєвропейські, ці призначення здатні стати чинником трансформації євразійсько-орієнтованого зовнішньополітичного курсу, декларованого чинним президентом Молдови.

Тимчасовий союз правих та лівих сил РМ мав за мету створення технічного уряду, який би очистив владу від ставлеників ДПМ, змінив виборчу систему на пропорційну, а далі – саморозпустився та провів нові вибори. Відповідно одним із перших рішень парламент ухвалив політичну декларацію (8 червня 2019 р.), у якій визнав існуючі на той час інститути влади, включно із Конституцій-

ним судом, неправомочними. Зміцнюючи ефективність виборчої системи, Парламент Молдови 15 серпня прийняв законопроект про повернення до пропорційної системи виборів до парламенту та зниження виборчого бар'єру для партій з 6% до 5% і з 8% до 6% для виборчих блоків.

Після зміни влади колишній лідер ДПМ – В. Плахотнюк, залишив країну і склав депутатський мандат. У межах боротьби з корупцією та розслідування махінацій у банківській сфері (2014 р. з трьох банків – Banca de Economii, Banca Sociala і Unibank, які контролювали майже половину ринку банківських послуг Молдови, були виведені за кордон близько мільярда доларів – еквівалент 12% ВВП країни) на активи В. Плахотнюка було накладено арешт. Очолювана ним ДПМ повністю змінила керівництво.

Повалення олігархічного режиму стало спільною перемогою правих та лівих сил Молдови. У перші місяці роботи союз опозиційних партій продемонстрував, що спроможний плідно співпрацювати над вирішенням суспільних проблем, які з новою силою проявили себе в останню каденцію урядування ДПМ. Новостворена урядова коаліція почала формувати умови для подолання корупції, запроваджує інституційні реформи, відбудовує міжнародні зв'язки та здобуває міжнародну підтримку, в тому числі фінансову. У країні започатковано реформу інституцій юстиції та прокуратури, затверджено новий склад Конституційного суду (головою якого став суддя В. Цуркан, у минулому депутат парламенту від ПСРМ і колишній посол Молдови в Москві), оновлено Вищу раду безпеки та розширено її повноваження щодо боротьби з корупцією.

За три місяці роботи уряду, сформованого парламентом нового скликання, тимчасову політичну угоду, укладену при створенні коаліції 8 червня 2019 р., було практично повністю виконано. 16 вересня фракція ПСРМ і блок АСУМ підписали новий довгостроковий договір про співпрацю – «Політичну угоду щодо перехідних цілей уряду, президентури і парламенту, включаючи фракцію Партії соціалістів Республіки Молдова (ПСРМ), партію «Дія і солідарність» (DA) і платформу «Гідність і правда» (PAS)», який (як і попередній) містить перелік завдань щодо реформ сфери правосуддя та соціально-економічного сектору на коротко-, середньо- та довгостроковий періоди.

Новообраний уряд Молдови вирішує завдання створення внутрішньополітичних умов для просування реальних економічних і структурних реформ, намагаючись проводити зважену зовнішню політику з партнерами, як з Заходу, так і зі Сходу. Водночас мож-

на прогнозувати, що майбутнє неминуче конкретизує питання визначення зовнішньополітичного вектору країни, поставивши партнерів по коаліції перед вибором головних напрямів міжнародного співробітництва. Для нинішнього керівництва Молдови досягти одностайності у вирішенні цих завдань буде досить складно, оскільки політичні сили, що утворили уряд перехідного періоду переслідують різноспрямовані цілі: прем'єр виступає за проєвропейський напрям розвитку, спікер та президент підтримують євразійські ініціативи РФ.

Нову молдовську владу підтримали і на Заході, і в Росії лише як тимчасову – це рідкісний випадок, коли короткострокові прагнення РФ, ЄС та США змінити заплямований корупційними скандалами попередній уряд повністю співпали. Надалі певно візьмуть гору довгострокові інтереси, які у зовнішньополітичних партнерів Молдови мають різні цілі. Зокрема Росія, яка сприяла формуванню нинішньої урядової коаліції, навряд чи примириться з тим, щоб відкидали її ініціативи щодо федералізації Молдови, та вимагали виведення російських військ з території країни.

Висновки та рекомендації.

Одним із об'єднувачих елементів новоутвореної правлячої коаліції стала її рішучість втілювати в життя необхідні суспільству внутрішні реформи, такі як реформа правосуддя і боротьба з корупцією, а також вирішення нагальних соціально-економічних проблем.

Оцінюючи поточну політичну ситуацію в РМ, можна констатувати, що створення більшості на основі партій з різними ідеологічними платформами (ПСРМ та блок АСУМ) ламає тенденцію жорсткого політичного протистояння, сприяє консолідації правого та лівого електорального поля, закладає основи демократичної консолідації суспільства Молдови.

На сьогоднішній день представники обох політичних сил, що утворили парламентську більшість, вже встановили конструктивний діалог із східними і західними партнерами, що істотно підвищило шанси Молдови на отримання необхідної для подальшого здійснення реформ як інституційної, так і ресурсної зовнішньої підтримки.

Водночас результати роботи новоствореної коаліції, свідчать про те, що намір Кишинєва проводити зважену зовнішню політику, розвиваючи прагматичні партнерські зв'язки як зі Сходом, так і з Заходом на основі конституційного статусу постійного нейтралітету, наштовхується на невирішену досі проблему пошуку

спільних підходів у питаннях про необхідність дотримання всіх політичних і економічних угод, підписаних РМ, включаючи угоди про асоціацію з ЄС і про співпрацю в рамках СНД.

У цих умовах для України актуалізується необхідність впровадження ініціатив щодо посилення свого впливу в регіоні у контексті врегулювання як Придністровського конфлікту, так і конфлікту на Донбасі, на основі принципів міжнародного права і багатостороннього консенсусу.

Також доволі слушним вбачається завдання розширення як політичної, так і економічної взаємодії України з міжнародними партнерами, зокрема на основі партнерства з Молдовою, виступаючи у ролі гаранта безпеки у регіоні, а також приймаючи участь в інфраструктурних та інших проектах на території Євразії.